

SON DÖNEMDE YAKIN COĞRAFYAMIZDA YAŞANAN JEOPOLİTİK GELİŞMELERİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET PERFORMANSINA ETKİLERİ

İktisadi Araştırmalar Bölümü
Ağustos 2014

Erhan Gül
Uzman

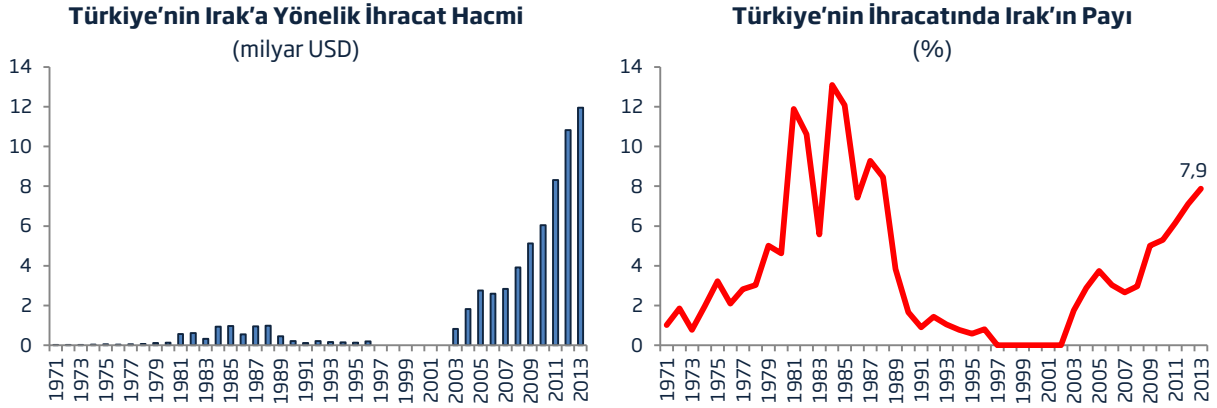
Ahmet Aşarkaya
Uzman Yardımcısı

İÇİNDEKİLER

I. Türkiye-İrak Dış Ticaret İlişkileri	2
II. Rusya'nın Çeşitli Ülkelere Karşı Uygulamaya Koyduğu İthalat Ambargosu Çerçevesinde Türkiye-Rusya Dış Ticaret İlişkileri	6
III. Genel Değerlendirme	10

I. Türkiye-İrak Dış Ticaret İlişkileri

2013 yılı itibarıyla Türkiye'nin Irak'a ihracatı 11,9 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiş ve Irak toplam ihracat içindeki %7,9'luk payı ile 2011 yılından bu yana sahip olduğu Türkiye'nin en önemli ikinci ihrac pazarı olma konumunu sürdürmüştür. Irak; Kuveyt, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkelerine yapılan ihracatta transit güzergâh özelliğine sahip olması nedeniyle de Türkiye açısından önem arz etmektedir.

Kaynak: TÜİK

İrak'ta 1990'dan bu yana devam eden çatışma ortamı, sanayi ve enerji gibi sermaye yoğun sektörlerin yanı sıra tarım ve hayvancılık gibi nispeten emek yoğun sektörlerin de gelişmesini engellemiştir. Bu çerçevede, Türkiye Irak'a gıda, ana metal sanayi ürünleri, mobilya, elektrikli makina ve cihazlar, plastik, kimyasal maddeler ve giyim gibi çok geniş bir yelpazede ürün ihraç etmektedir.

İrak'a Yapılan İhracatın Kompozisyonu*

(milyon USD)	İrak'a Yapılan İhracat (I)	% Pay	Türkiye'nin Toplam İhracatı (II)	İrak'ın Payı (%) (I/II)	İrak'ın Sırası**
Gıda ürünleri ve içecekler	2.716	22,7	10.664	25,5	1
Ana metal sanayi	1.727	14,5	17.516	9,9	3
Mobilya	918	7,7	6.194	14,8	2
Elektrikli makina ve cihazlar	875	7,3	6.460	13,5	1
Metal eşya sanayi	822	6,9	7.068	11,6	1
Tarım ve hayvancılık	753	6,3	5.626	13,4	2
Makine ve teçhizat	734	6,1	12.779	5,7	3
Plastik ve kauçuk ürünleri	689	5,8	7.030	9,8	2
Kimyasal madde ve ürünler	515	4,3	7.615	6,8	1
Giyim eşyası	501	4,2	12.704	3,9	7
Diğer	1.698	14,2	58.146	2,9	-
Toplam	11.949	100,0	151.802	7,9	-

Kaynak: TÜİK

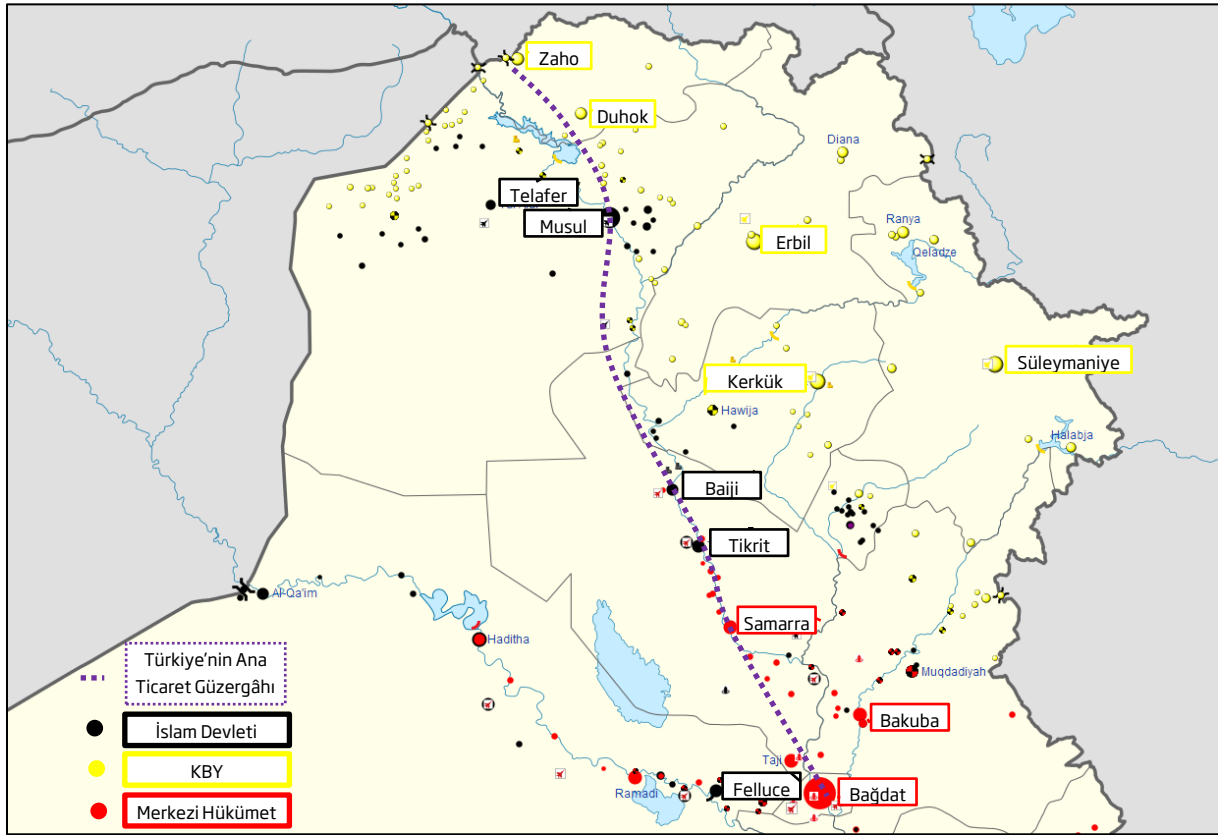
(*) Ekonomik Faaliyetlere Göre - ISIC Rev3, 2013

(**) Söz konusu ürün grubunda Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında Irak'ın sırasını göstermektedir.

Gıda ürünleri, mobilya, elektrikli makine ve cihazlar, metal eşyalar ile tarım ve hayvancılık sektörlerinde Irak'ın Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı %10'un üzerindedir. Payları nispeten düşük olmakla birlikte ihracat tutarı 500 milyon USD'nin üzerinde olan sektörler de dikkate alındığında, bu sektörlerde Irak'ın Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Son dönemde ise, ülkede siyasi istikrarın bozulması Türkiye’nin bölgeye yönelik ihracatını olumsuz yönde etkilemektedir. Irak’ta merkezi hükümetin izlediği politikalar ile Suriye’de yaşanan otorite boşluğu İslam Devleti (İD, eski adıyla IŞİD) örgütünün Haziran ayından itibaren ülkenin kuzey ve orta bölgelerinde etkinliğini artırması için uygun bir zemin hazırlamıştır. Ağustos ayında Irak’ın kuzey bölgesine yönelik saldırılarını artıran İD, Musul Barajı’nı ele geçirdikten sonra ilerleyişini sürdürerek Erbil’in 45 km. batısına kadar yaklaşmıştır. Bu gelişmenin ardından ABD ordusu İD hedeflerine hava saldırıları düzenlemiş, ABD’nin desteğini alan Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi (KBY) güçleri İD’nin ilerleyişini durdurmuş ve Musul Barajı’nın kontrolünü yeniden ele geçirmiştir. Ancak, örgüt halen ticaret yollarının kavşak noktasında yer alan Musul kentini, Irak’ın en büyük rafinerisinin yer aldığı Baiji’yi ve Türkmenlerin yoğun yaşadığı Telafer kentini kontrolünde bulundurmaktadır. Ayrıca, İD Bağdat’ın 70 km. batısındaki Felluce kentine de hâkim durumdadır.

21 Ağustos 2014 İtibarıyla İslam Devleti’nin Etkin Olduğu Bölgeler

Örgütün etkin olduğu bölgede hakim olan belirsizlik ve çatışma ortamı nedeniyle Türk ürünlerine olan doğrudan talep azalırken, bu bölgenin ticaret güzergâhı üzerinde bulunması nedeniyle Irak’ın geri kalanına yapılan ihracat da olumsuz yönde etkilenmektedir.

Irak’a ihraç edilen ürünlerin genellikle Kuzey Irak’ta depolandığı ve aktarma merkezleri aracılığıyla Musul ve Samarra üzerinden ülkenin güney bölgelerine ulaştırıldığı bilinmektedir. Nitekim, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Irak’a yapılan ihracatın yaklaşık %70’inin Duhok üzerinden Irak’ın güney bölgesine aktarıldığını belirtmektedir.

TÜİK verilerine göre Haziran ayında Türkiye’nin Irak’a ihracatının bir önceki yılın aynı ayına göre %19,3 oranında gerileyerek 744 milyon USD ile Ağustos 2011’den bu yana en düşük seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. TİM tarafından açıklanan Temmuz ayına ilişkin verilere göre de, Irak’a yönelik ihracat hacmindeki gerileme belirginleşmiş ve bir önceki yılın aynı ayına göre %46,4 düzeyine ulaşmıştır. Sektörel

bazda değerlendirildiğinde, Temmuz ayında bir önceki yılın aynı ayına kıyasla ihracatın çelikte durma noktasına geldiği, kimyevi maddeler ve elektrik elektronik kalemlerinde ise yarı yarıya azaldığı görülmektedir. Çelik ihracatının oldukça hızlı gerilemesinde, Irak’taki güvenlik sorunları nedeniyle inşaat faaliyetlerinin askıya alınması ve nakliye faaliyetlerinin aksamasının yanı sıra Çin’in ihraç pazarlarını genişletme ve Çin menşeli firmaların küresel ölçekte fiyat kırarak pazar payını artırma politikaları da etkili olmaktadır. Sektör temsilcileri söz konusu gerileme eğiliminin bir miktar daha devam edebileceğini ifade etmektedir. Öte yandan, Irak’a yönelik en önemli ihraç kalemimiz durumundaki hububat, bakliyat ile su ürünleri ve hayvancılık gibi talep esnekliğinin düşük olduğu gıda ürünlerinin ihracatında çelik sektörü kadar olmasa da önemli ölçüde düşüş kaydedildiği dikkat çekmektedir. Gıda sektörünün bazı alt kalemlerinde Irak pazarı Türkiye’nin ihracatında çok önemli bir paya sahiptir. Bu nedenle, gıda ihracatındaki gerileme Türk ihracatçıları açısından önemli bir risk teşkil etmektedir. Örneğin, Türkiye’nin yumurta ihracatının yaklaşık %90’ının, beyaz et ihracatının ise %71’inin Irak’a yapılması, niteliği itibarıyla stokta bekletilmeye uygun olmayan bu ürünlerde Irak’taki gelişmelere karşı olan duyarlılığın yüksek olduğuna işaret etmektedir.

TİM Verilerine Göre Başlıca 10 Sektörün* İhracat Performansı (Temmuz 2014)

(milyon USD)	Tem 13	Tem 14	% Değ.	Oca-Tem 13	Oca-Tem 14	% Değ.
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar	200	127	-36,7	1.123	1.133	0,9
Çelik	178	50	-71,7	1.115	891	-20,1
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	117	59	-49,5	668	603	-9,8
Elektrik - Elektronik	97	48	-50,7	588	601	2,3
Su Ürünleri ve Hayvancılık Ürünleri	77	55	-27,7	491	492	0,2
Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	74	47	-36,1	453	396	-12,7
Hazır Giyim ve Konfeksiyon	53	31	-40,9	307	353	15,0
Demir ve Demir Dışı Metaller	52	28	-46,1	338	334	-1,1
Makine ve Aksamları	33	16	-50,7	243	179	-26,3
İklimlendirme Sanayi	28	16	-44,4	174	191	10,1
Diğer	152	91	-40,3	1.020	1.161	13,9
Toplam	1.062	570	-46,4	6.519	6.334	-2,8

Kaynak: TİM

(*) 2013 yılı itibarıyla Irak’a en fazla ihracatın gerçekleştirildiği ilk 10 sektör

Mevcut durum itibarıyla Irak, karayoluyla çevre ülkelere yönelik ihracatta transit ülke konumunu da yitirmiş bulunmaktadır. Bu durum, Türk ihracatçılarının izlediği pazar çeşitlendirmesi politikaları çerçevesinde son yıllarda toplam ihracat içindeki payı artma eğiliminde olan Ortadoğu ülkelerine yönelik ihracatımız açısından da risk oluşturmaktadır.

Irak’ın güneyine ve Körfez ülkelerine yönelik ticaret yollarının kesilmesi nedeniyle Türk ihracatçıları bu rotayı “by-pass” edecek alternatif güzergâh arayışlarına girmişlerdir. Kısa vadede İran üzerinden transit geçiş ile Irak’ın orta ve güney bölümlerine ulaşılması öncelikli alternatif olarak değerlendirmektedir. Türk ve İranlı yetkililer arasında gerçekleştirilen görüşmelerin ardından yapılan açıklamada Gürbulak ve Esendere sınır kapılarından İran’a geçiş yapan tırların herhangi bir aktarma yapmadan Mehran sınır kapısından Irak’ın orta bölgesine, daha güneydeki Hürremşehr sınır kapısından ise Basra bölgesine geçiş yapabileceği ifade edilmiştir. Tırların Habur’dan Kuzey Irak’a giriş yapmasının ardından İran’a geçerek Irak’ın güney bölgelerine güvenli yollardan ulaşması da bir başka alternatif olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, Irak sınırları içerisinde Süleymaniye kenti üzerinden İran sınırına paralel olarak güneye aktarım yapılması da bir başka seçenek olarak gündemdedir. Ancak, sonuncu seçenek güvenlik açısından çok daha riskli olduğu için gerçekleşme ihtimalinin

zor olduğu ifade edilmektedir. Alternatif ticaret yollarının kullanılacağı her durumda Irak’a ihracat yapan Türk şirketlerinin lojistik maliyetlerinin artacağı öngörülmektedir. Nitekim, halihazırda Irak’ın güneyine nakliye yapan yerel firmaların tarifelerinin belirgin şekilde arttığı ifade edilmektedir. Ayrıca, İran’ın transit geçişlerde tır başına 700 USD akaryakıt vergisi talep ettiği belirtilmektedir.

Öte yandan, son dönemde Irak’ta İD’nin güçlenmesine zemin hazırlayan ortamın düzeltilmesi yönünde de adımlar atılmaktadır. Önceki dönemlerinde sünni azınlığı dışlayan politikalar izleyen ve Kürt bölgesiyle sorunlar yaşayan Şii lider Nuri El Maliki’nin başında bulunduğu Hukuk Devleti Koalisyonu 30 Nisan seçimlerinden de galip çıkmıştır. Maliki’nin hükümeti kurma görevini alacağı beklentisiyle görevine devam etmesi ülkede gerginliğin artarak sürmesine neden olmuş, ABD de İD ilerleyişi karşısında askeri yardım için ön koşul olarak Maliki’nin olmadığı bir hükümet kurulmasını talep etmiştir. İD’nin ilerleyişi karşısında uluslararası kamuoyunun artan baskılarına dayanamayan Maliki, Haydar El Abadi’ye hükümeti kurma görevinin verilmesine ikna olmuştur. 11 Ağustos’ta görevlendirilen El Abadi’nin Irak anayasasına göre hükümeti kurmak için 30 günü bulunmaktadır. Yeni kurulacak hükümetin farklı etnik ve dini grupları ne ölçüde kapsayacağını önümüzdeki dönemde Irak içinde istikrarın tesis edilmesi açısından kritik önem taşıdığı düşünülmektedir. Yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmesinin ardından Irak’ta bazı sünni liderlerin Abadi’ye destek mesajları yayınlaması ve El Maliki kabinesinde görevlerini askıya alarak hükümet faaliyetlerinden çekilen Kürt bakanların yeniden görevlerine dönmesi olumlu karşılanmıştır. Ayrıca, son dönemde İD örgütü ile çatışmaları yoğunlaşan KBY’ye ABD’nin savaş uçakları ile destek sağlamasıyla İD’nin ilerleyişinin durdurulması ve bazı Avrupa ülkelerinin bölgeye silah yardımı yapabileceklerini açıklaması da örgütün etkinliğinin azaltılması bakımından önemli gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

Yurt içinde ekonomi yönetiminin finansal istikrarı gözeterek iç ve dış talebi dengeleme yönünde izlediği politikalar neticesinde, 2014’ün ilk çeyreğinde net ihracat kaleminin Türkiye’nin büyümesine olumlu katkısının arttığı gözlenmektedir. 2014 yılının ilk çeyreğinde %4,3 büyüyen Türkiye ekonomisinde net ihracatın büyümeye katkısı 2,7 puan düzeyinde gerçekleşmiştir. Irak’a yönelik ihracatta yaşanan sıkıntıların kalıcı olması durumunda Türkiye ekonomisinin büyüme performansının olumsuz yönde etkileneyeceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, son dönemde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen İD’nin bölgedeki etkinliğinin kısa vadede sona ermeyeceği ve Irak’ta siyasi istikrarın yeniden tesis edilmesinin zaman alacağı da dikkate alındığında, bölgeye yönelik alternatif ticaret güzergâhlarının önemi daha da artmaktadır. Söz konusu alternatif ticaret yolları maliyet artırıcı etkilerine rağmen bölgeye yönelik ihracatın devamını sağlayarak Irak’taki siyasi istikrarsızlığın Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltacaktır. Türk ihracatçıların önündeki bir diğer seçenek de daha önce global kriz döneminde olduğu gibi pazar çeşitlendirmesine gidilmesidir. Bu kapsamda, son dönemde Ukrayna ile yaşadığı sorunlar nedeniyle ABD ve AB ülkelerinin yaptırımları karşısında Rusya’nın bu ülkelere gelen gıda başta olmak üzere çeşitli mallara ithalat yasağı getirmesinin Türkiye açısından bir fırsat ortamı oluşturabileceği düşünülmektedir.

II. Rusya’nın Çeşitli Ülkelere Karşı Uygulamaya Koyduğu İthalat Ambargosu Çerçevesinde Türkiye-Rusya Dış Ticaret İlişkileri

ABD ve AB, Ukrayna’daki isyancıları desteklediği gerekçesiyle Rusya’ya çeşitli yaptırımlarda bulunma kararı almıştır. Bu gelişmeye karşılık olarak Rusya da ABD, AB, Kanada, Norveç ve Avustralya’yı kapsayacak şekilde ürün bazında bir ithalat ambargosu planı açıklamıştır. İlk etapta tarımsal ürünleri ve gıda ürünlerini kapsaması planlanan ambargonun bir yıl süreyle geçerli olacağı, yaşanacak gelişmelere bağlı olarak hem süre hem de kapsam bakımından genişletilebileceği ifade edilmiştir.

Rusya’nın genel olarak ithalatının sektör kompozisyonu incelendiğinde, genel amaçlı makine ve ekipmanları sektörünün ülkenin ithalatında ilk sırada yer aldığı, otomotiv sektörü ile elektrikli makine ve cihazların ithalatının ise sırasıyla ikinci ve üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Ambargo kapsamına girecek olan et ve et ürünleri sektöründe ise Rusya’nın toplam ithalatı 2013 yılında 6,7 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu tutarın %31,6’sı AB ülkelerinden gerçekleştirilirken, ABD’nin payı ise %5,3 seviyesindedir. Benzer şekilde ambargo kapsamında değerlendirilen meyve ithalatı ise, 6,4 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu fasılda AB ve ABD’nin payları sırasıyla %23,8 ve %3,6 düzeyindedir. %43,9 ile AB’nin payının en yüksek olduğu gıda ürünlerinden olan süt ürünleri ve yumurta sektöründe ise Rusya’nın ithalatı 4,3 milyar USD düzeyindedir.

Rusya’nın İthalatının Kompozisyonu (2013)

(milyar USD)	Toplam İthalat (I)	AB Ülkelerinden		ABD’den	
		Tutar (II)	Pay (%) (II/I)	Tutar (III)	Pay (%) (III/I)
Makine ve ekipmanları	57,5	28,6	49,6	3,3	5,7
Motorlu kara taşıtları	40,1	19,5	48,7	3,2	8,0
Elektrikli makina ve cihazlar	36,4	11,4	31,3	1,0	2,9
Eczacılık ürünleri	14,6	11,3	77,4	0,8	5,7
Plastikler ve mamulleri	11,6	5,8	50,4	0,6	4,8
Optikler ve cerrahi aletler	9,3	3,8	40,4	1,4	15,5
Demir veya çelikten eşya	8,2	3,2	39,4	0,4	4,3
Et ve et ürünleri	6,7	2,1	31,6	0,4	5,3
Meyve ve sert kabuklu meyveler	6,4	1,5	23,8	0,2	3,6
Demir ve çelik	5,8	1,3	21,8	0,0	0,1
Kauçuk ve kauçuktan eşya	4,8	1,7	35,0	0,1	2,8
Mobilya	4,7	1,9	41,5	0,1	1,7
Ayakkabı	4,6	0,8	16,2	0,0	0,1
Süt ürünleri ve yumurta	4,3	1,9	43,9	0,0	0,4
Örülmemiş giyim eşyası	4,3	0,6	13,2	0,0	0,2
Örme giyim eşyası	4,2	0,5	11,1	0,0	0,2
Parfümeri ve kozmetik	3,9	3,0	77,5	0,3	6,6
Kağıt ve kağıt ürünleri	3,8	2,5	64,4	0,0	0,6
Meşrubat ve alkollü içkiler	3,4	2,2	65,2	0,2	4,8
Diğer	83,2	30,9	-	4,8	-
Toplam	317,8	134,3	42,3	16,8	5,3

Kaynak: Trademap

Not: Ambargodan etkilenmesi beklenen kalemler çerçeve içine alınmıştır.

Söz konusu ambargonun ilgili fasıllarda AB ve ABD’nin ihracat performansını olumsuz yönde etkilemesi beklenirken, Rusya’nın halihazırda ithalat gerçekleştirdiği diğer ülkelerin olumlu etkilenmesi öngörülmektedir. Bu olumlu etkinin özellikle Türkiye, Belarus ve AB üyesi olmayan Balkan ülkelerinde daha fazla hissedilebileceği değerlendirilmektedir. Öte yandan, halihazırda deflasyon riskinin gündemde olduğu AB’de hasadın en yoğun olduğu dönemde Rusya’ya satılmayacak olan sebze ve meyvelerin fiyatlarının arz fazlası nedeniyle düşme riski gündeme gelirken, Avrupa Komisyonu fiyatlarının düşmemesi ve üreticilerin zor durumda kalmaması için çiftçilere yönelik ilk aşamada 125 milyon EUR tutarında bir destek paketi açıklamıştır. Avrupa Komisyonu ayrıca, tarım sektörü için acil durumlarda kullanılmak üzere toplam 420 milyon EUR tutarında rezerv bulundurduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, ambargonun Rusya ile yakın ticari ilişkileri bulunan Polonya ve Finlandiya gibi ülkelerin ekonomilerinde ciddi sorunlar yaratabileceği açıktır.

Mal Çeşitlerine Göre AB Ülkeleri İçinde Rusya’ya En Çok İhracat Yapan 5 Ülke (2013, milyon Euro) (*)

Yenilen Meyveler	Et ve Et Ürünleri	Balık	Süt Ürünleri
Polonya	Almanya	Danimarka	Hollanda
317 61%	276 21%	38 8%	257 12%
Litvanya	Danimarka	Letonya	Finlandiya
308 81%	247 17%	33 51%	253 68%
İspanya	Polonya	İrlanda	Litvanya
158 22%	162 20%	20 14%	161 74%
Belçika	Hollanda	İngiltere	Almanya
155 68%	118 13%	19 3%	160 14%
Yunanistan	İspanya	Estonya	Polonya
107 41%	111 13%	16 25%	142 32%

Kaynak: Financial Times

(*) % değerleri, söz konusu ülkenin ilgili üründe AB dışına yaptığı ihracat içinde Rusya’nın payını göstermektedir.

Nitekim, başta Polonya olmak üzere birçok Avrupa Birliği ülkesi ambargonun Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) regülasyonlarına aykırı olduğunu ve Rusya’nın DTÖ’ye şikayet edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. DTÖ’nün ambargoyu kaldırma gibi bir yetkisi olmamasına karşın, ambargonun regülasyonlara aykırı olduğunun tespit edilmesi durumunda Rusya’ya para cezası verilebileceği ifade edilmektedir.

Öte yandan, Rusya’nın 2,9 milyar USD tutarındaki kırmızı et (sığır eti) ithalatının %47,8’ini Brezilya, %21,7’sini ise Paraguay karşılamaktadır. Ambargo sonrası 59 bin ton kırmızı et açığı oluşacağı tahmin edilirken bu durumun öncelikle Güney Amerika ülkelerinin Rusya’ya et ihracını artırması beklenmektedir. Deniz ürünlerinde ise, Rusya’nın ithalatında %39,9 pay ile en büyük tedarikçi konumunda bulunan Norveç’in ambargo kapsamında olması nedeniyle, ambargonun özellikle Şili, Çin ve İzlanda gibi Norveç’in ardından Rusya’ya en çok ihracatı gerçekleştiren ülkeleri olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

2013 yılı verilerine göre 7 milyar USD’ye ulaşan ihracat hacmi ile Rusya, Türkiye’nin en büyük 4. ihracat pazarı konumundadır. En çok ihracatı yapılan ürünler incelendiğinde ise, Türkiye’nin rekabet gücünün nispeten yüksek olduğu tekstil ve tarım ürünlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Otomotiv, genel amaçlı makinalar ve kimyasal ürünler de Türkiye’nin Rusya’ya ihrac ettiği başlıca ürünler arasında yer almaktadır. Ambargo kapsamında yer alan tarım ve gıda ürünlerinde ise 2013 yılında Türkiye’nin Rusya’ya ihracatı 1,2 milyar USD tutarında gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin Rusya’ya Yaptığı İhracatın Kompozisyonu* (2013)

(milyon USD)	Rusya’ya İhracat (I)	% Pay	Türkiye’nin Toplam İhracatı (II)	Rusya’nın Payı (%) (I/II)	Rusya’nın Sırası**
Tekstil ürünleri	1.208	17,3	14.741	8,2	2
Motorlu kara taşıtları	1.042	15,0	18.246	5,7	5
Tarım ve hayvancılık	1.004	14,4	5.626	17,9	1
Makine ve teçhizat	706	10,1	12.779	5,5	4
Kimyasal madde ve ürünler	382	5,5	7.615	5,0	4
Giyim eşyası	365	5,2	12.704	2,9	9
Plastik ve kauçuk ürünleri	307	4,4	7.030	4,4	5
Metal eşya sanayi	305	4,4	7.068	4,3	5
Mobilya	287	4,1	6.194	4,6	5
Elektrikli makina ve cihazlar	276	4,0	6.460	4,3	7
Metalik olmayan mineraller	218	3,1	4.290	5,1	4
Ana metal sanayi	196	2,8	17.516	1,1	26
Deri Ürünleri	154	2,2	1.119	13,7	1
Gıda ürünleri ve içecek	149	2,1	10.664	1,4	15
Diğer	365	5,2	19.751	-	-
Toplam	6.964	100,0	151.803	4,6	4

Kaynak: TÜİK

(*) Ekonomik Faaliyetlere Göre - ISIC Rev3

(**) Söz konusu ürün grubunda Türkiye’nin ihracat yaptığı ülkeler arasında Rusya’nın sırasını göstermektedir.

Rusya’nın ABD ve AB’den ithalata uyguladığı ambargo dikkate alındığında, Türkiye’nin son aylarda Irak’a ihracatı belirgin şekilde azalan tavuk eti ve yumurtanın yanı sıra turuncgiller, çikolata, unlu mamuller, şeker mamulleri gibi ürünleri Rusya pazarına yönlendirmesi kısa vadede mümkün görülmektedir. Ancak, turuncgiller dışındaki ürünlerde Türkiye’nin Rusya’nın ithalatından aldığı payın oldukça düşük olması, Türk ürünlerinin Rusya pazarında tanınırlığının az olduğuna ve/veya beyaz et ve yumurtada olduğu gibi ticaret ilişkisinin geçmişte bir sebeple kesintiye uğradığına işaret etmekte ve bu ürünlerin ihracatının kısa vadede artırılmasına engel teşkil etmektedir.

Seçilmiş Gıda Ürünleri Bazında Bölgeler İtibarıyla Rusya’nın İthalatı ve Türkiye’nin İhracatı

(2013) (milyon USD)	Rusya’nın İthalatı				Türkiye’nin İhracatı		
	Toplam	AB’den	ABD’den	Türkiye’den	Toplam	AB’ye	Irak’a
Peynir	2.129	1.275	0	0	154	6	51
Turunçgiller	1.677	147	1	297	933	145	183
Elma, armut ve ayva	1.179	706	21	4	70	13	17
Domates	1.102	292	0	275	391	42	8
Balıklar	1.052	130	49	4	80	55	1
Kümes hayvanlarının etleri	839	95	338	3	608	1	429
Çikolata	778	388	3	5	543	39	112
Kayısı, kiraz, şeftali, erik	614	327	1	47	240	152	11
Diğer meyveler	601	224	8	64	138	37	10
Unlu mamuller	526	328	7	4	878	99	292
Diğer sebzeler	486	205	0	26	139	92	1
Meyve ve sebze suları	458	145	4	6	194	117	2
Diğer kabuklu meyveler	309	5	185	31	1.258	792	39
Konserve sebzeler	306	196	2	3	196	113	26
Şeker mamulleri	242	98	5	21	490	103	76
Soslar ve müstahzarları	238	171	7	0	60	31	10
Ayçiçeği tohumu	234	68	65	38	101	26	4
Yumurta	228	157	16	0	406	0	360

Kaynak: TÜİK, Trademap

Ayrıca, Rusya ithal edeceği tüm hayvansal ürünler için işletme bazında incelemelerde bulunarak ürün ithalatına izin vermekte veya ilgili işletmeden ürün almayı yasaklamaktadır. Tavuk eti ve balık ürünleri konusunda nispeten izin sıkıntısı yaşanmazken, yumurta ve süt ürünlerinde Türkiye’den Rusya’ya ihracat için izin almış işletme bulunmamaktadır. Rusya, önümüzdeki dönemde tarımsal ürünler için rekolte düzeyini artırıcı çalışmalarda bulunacağını ve bu ürünlerde ambargo kaynaklı açığın bir kısmının yurt içinden karşılanmasının hedeflendiğini de açıklamıştır.

Bununla birlikte, Rusya’nın uyguladığı ambargonun Türkiye açısından Irak’taki gelişmeler nedeniyle karşılaşılan ihracat kaybının bir bölümünün kısa vadede telafi edilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Ambargo nedeniyle Rusya’nın süt ve süt ürünleri ihtiyaç açığının 459 bin ton, sebze açığının 900 bin ton, meyve açığının ise 1,6 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir. Bu açığın kapatılması noktasında çevre ülkelerle temas halinde olan Rus yetkililerin Türkiye’de de temaslarda buldukları bilinmektedir. Süt ve süt ürünleri için ilk aşamada 3 firmaya izin çıkabileceği ifade edilirken, yakın zamanda firma sayısının hızla artacağı düşünülmektedir. Ancak, Rusya’nın ithal edeceği ürünler için ambargo süresince tedarik garantisi isteyeceği belirtilirken, bu durum yurt içinde süt ürünleri özelinde fiyatları tahmin edilenden daha da fazla yükseltebilecektir. Sebze ve meyve ihracatı konusunda da henüz karara bağlanmış bir anlaşma olmamasına karşın, yurt içinde arzın azalacağı beklentisi halihazırda sebze ve meyve fiyatlarında bir miktar artışa neden olmaya başlamıştır.

Söz konusu ambargonun Türkiye’nin ana ihracat pazarı konumundaki AB ülkelerinin (2013 sonu itibarıyla toplam ihracat içindeki payı %41,5) ekonomik performansında yaratacağı hasar ise bir diğer önemli husustur. Avrupa Komisyonu bu hasarı en aza indirmek amacıyla bir destek paketi oluşturmuş olsa da, halihazırda zayıf bir performans sergileyen AB ekonomisindeki yavaşlama eğiliminin daha da belirginleşmesinin Türkiye’nin ihracatı üzerinde yaratacağı aşağı yönlü baskı, Irak’a yönelik ihracatın telafi edilmesinden daha fazla önem taşıyacaktır. Ayrıca, AB ülkelerinde Rusya’ya ihracat edilemeyecek olan ürünlerin bir kısmının iç piyasaya sürülecek olması da söz konusu ürünlerde Türkiye’nin bu bölgeye ihracatını olumsuz yönde etkileyebilecektir.

III. Genel Değerlendirme

2003 yılındaki ambargonun kalkmasının ardından Türkiye ile olan dış ticaret ilişkilerini hızla artırarak 2013 yılında 11,9 milyar USD ile Türkiye’nin en önemli ikinci ihracat pazarı durumuna gelen Irak’ta son dönemde yaşanan gelişmelerin Haziran ayında gözlenmeye başlanan etkileri Temmuz ayında daha da belirginleşmiştir. Henüz dış ticaret verilerinin açıklanmadığı ve İD’nin Erbil’e ilerleyişini sürdürdüğü Ağustos ayının ilk haftalarında Irak’a yapılan ihracatın durma noktasına geldiği ifade edilmektedir.

Gıda ürünleri başta olmak üzere ana metal sanayi ürünleri, mobilya, elektrikli makina ve cihazlar Türkiye’nin Irak’a ihracat ettiği temel ürünler arasında yer almaktadır. Özellikle beyaz et, yumurta, tahıl ürünleri, demir-çelik sektörlerinin yanı sıra inşaat malzemeleri sektörünün bölgedeki gelişmelere duyarlı olduğu görülmektedir.

Son dönemde iç talepte gözlenen yavaşlamaya karşın net ihracatın büyümeye önemli katkı sağladığı düşünüldüğünde, Irak’ta son dönemde kaydedilen gelişmelerin kalıcı olması durumunda Türkiye’nin ihracat performansı üzerinde aşağı yönlü bir baskı yaratabileceği ve büyümeyi olumsuz yönde etkileyebileceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, Türk ihracatçıları alternatif ticaret yolu arayışlarına başlamış ve daha önce global krizde olduğu gibi yeni pazar arayışına girmişlerdir. Yeni ihracat piyasalarına giriş kısa vadede mümkün gözükmesinde de, Rusya’nın ABD ve AB ülkelerine yönelik ambargosunun gündeme gelmesi alternatif tedarikçi olarak Türkiye ihracatçıları için bir fırsat olarak ortaya çıkmıştır.

İlk etapta tarımsal ürünleri ve gıda ürünlerini kapsamaması planlanan ambargo nedeniyle Rusya’nın talebini Türkiye de dahil diğer ülkelere kaydırma olasılığı artmış olmakla birlikte, bunun Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin kısıtlı olması beklenmektedir. Sebze ve meyve gibi tarımsal ürünlerde Rusya’ya ihracatın artması beklenmekle birlikte, AB ekonomisinin ambargodan olumsuz yönde etkilenmesinin yanı sıra Rusya’ya satılmayacak ürünlerin bir kısmının Avrupa iç pazarına sürülecek olması, Türkiye’nin AB pazarında pay kaybetmesine neden olabilecektir. Rusya’nın yüksek montanlı talebi Türkiye’de sebze ve meyve fiyatlarında spekülasyon bir artışı da beraberinde getirebilecektir. Nitekim, henüz karara bağlanmış bir anlaşma olmamasına karşın, yurt içinde arzın azalacağı beklentisi halihazırda sebze ve meyve fiyatlarında bir miktar artışa neden olmaya başlamıştır. Bu durum halen yükselme eğiliminde olan enflasyon üzerinde ilave olumsuz etki yaratabilecektir.

Öte yandan, beyaz et, yumurta, süt ve süt ürünleri sektörlerinin ambargodan olumlu etkilenmesi beklenmektedir. Diğer bir ifadeyle, tarıma dayalı ürünlerde kısa vadede üretimin artırılmasının mümkün olmaması nedeniyle Türkiye’nin hareket alanı oldukça kısıtlıyken, kısa vadede üretim artışı sağlanabilecek olan beyaz et, yumurta, süt ve süt ürünleri gibi ürünlerde Rusya pazarında fırsatlar belirmektedir. Bu çerçevede, söz konusu ürünlerde Irak pazarında gözlenen kaybın Rusya ile telafi edilebileceği düşünülmektedir.

YASAL UYARI

Bu rapor Bankamız uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır ve hiçbir şekilde finansal enstrümanların alım veya satımı konusunda tavsiye veya finansal danışmanlık hizmeti sağlanması olarak yorumlanmamalıdır. Bu raporda yer verilen görüş ve değerlendirmeler, hiçbir şekilde Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin kurumsal yaklaşımını yansıtmamakta olup, raporu kaleme alan uzmanların kişisel görüş ve değerlendirmeleridir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgi, görüş ve değerlendirmelerin doğru, değişmez ve eksiksiz olması konusunda herhangi bir şekilde garanti vermemektedir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgilerde herhangi bir bildirimde bulunmaksızın değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Türkiye İş Bankası A.Ş. hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir.

İşbu rapor üzerinde Bankamızın telif hakkı olup, Bankamızın yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.
